

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

**ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
В СИСТЕМІ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ**

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
Київ, 17 січня 2014 року**

*Рекомендовано до друку та розміщення на веб-сайті
Вченою радою Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 4 від 02.12.13)*

**Інститут Президента України в системі державної влади
України: матеріали наукової конференції. – К. : Видавничо-
поліграфічний центр "Київський університет", 2014. – 472 с.**

Редакційна колегія: акад. НАН України, д-р філос. наук, проф., ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Л.В.Губерський**, д-р філос. наук, проф., член-кор. НАПН України, перший заступник Міністра освіти і науки України **Є.М.Суліма**, заступник Міністра культури України **В.С.Балюрко**, д-р геол. наук, проф. **С.А.Вишва**, чл.-кор. НАН України, д-р екон. наук, проф. **В.Д.Базилевич**, член-кор. НАН України, д-р іст. наук, проф. **Г.В.Боряк**, д-р юрид. наук, проф. **І.С.Гриценко**, д-р іст. наук, проф. **Г.В.Касьянов**, акад. НАН України, д-р філос. наук, проф. **А.Є.Конверський**, д-р політ. наук, проф. **В.В.Копійка**, помічник Першого Президента України **О.О.Максимова**, директор департаменту організаційно-аналітичного забезпечення і взаємодії із засобами масової інформації та громадськими об'єднаннями Міністерства науки та освіти України **А.В.Марченко**, директор департаменту наукової діяльності та ліцензування Міністерства науки та освіти України **О.В.Якименко**, д-р екон. наук, проф. **А.І.Ігнатюк**

Представлені у матеріалах науково-практичної конференції тези учасників подані в авторській редакції та відображають власну наукову позицію авторів.

Автори тез несуть повну відповідальність за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, наукової термінології, імен власних, джерел посилання.

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2014

здійснювати регулювання і управління суспільними справами місцевого значення в межах, визначених Конституцією і законами України.

Місцеве самоврядування має здійснюватися на рівні громади, району, регіону.

Необхідно передбачити право на добровільне об'єднання не лише сільських, а й інших територіальних громад. Добровільне об'єднання територіальних громад має здійснюватися в порядку, визначеному законом.

Доцільно створити конституційну основу для створення обласними та районними радами власних виконавчих органів.

Література: 1. Президент України та державна регіональна і муніципальна політика. Збірник матеріалів та документів. / За заг. ред. О.Дьоміна. — К.: Логос, 2002.; 2. Виступ Президента України на першому засіданні Конституційної Асамблеї 20.06.2012 року. — [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.president.gov.ua/news/24550.html/.

В.М.Романцов, д-р істор. наук, професор,
Маріупольський держ. університет

ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ХХ СТ.

ХХ ст. в історії України позначилося активними процесами державотворення. Вагоме місце у державотворчих процесах посіло питання щодо інституту Президента Української держави. Історичний аспект становлення цього інституту у ХХ ст. певною мірою висвітлювався в працях з історії України [5; 11; 17; 18; 24], з історії держави і права [4; 7; 8; 14; 16; 22; 23], в енциклопедичних та довідкових виданнях [1; 2; 3; 10; 12; 13; 15; 19; 26; 27; 28; 29]. Це питання і в наш час залишається в центрі уваги вчених та політиків, оскільки гостро стоїть проблема здійснення конституційної реформи.

Ставлення до інституту президента в різні періоди державотворення в Україні було неоднозначним і залежало позиції тих політичних сил, які перебували в країні при владі, від внутрішньополітичної та зовнішньополітичної ситуації.

Пропозиції щодо впровадження інституту президента зустрічаються в конституційних проектах вже в ХІХ ст. Посада президента республіки передбачалася свого часу у Начерках конституції Г.Андрузького. Але в цьому проекті конституції президент розглядався лише як член Державної ради республіки [21, с. 50].

Перші українські політичні партії початку ХХ ст. та доби Української революції, які ґрунтували свою діяльність на засадах соціалістичних ідей, не передбачали у своїх проектах відродження української державності впровадження президентської посади. Характерною у цьому сенсі була позиція голови Української Центральної Ради М.Грушевського. У своїй відомій праці "На порозі нової України: гадки і мрії", яка була опублікована у квітні 1918 р., характеризуючи українську державність, автор наголошував, що вона є народною державою, яка відрізняється від держави буржуазної [6, с. 259, 260]. Михайло Сергійович зазначав: "Ми відкидаємо поліційно-бюрократичний устрій й хочемо оперти нашу управу на широкіх основах самоврядування" [6, с. 261]. То зрозуміло, що Конституція УНР, прийнята 29 квітня 1918 р. не передбачала інституту президента [21, с. 80], оскільки він, на думку розробників цього документа, суперечив засадам "народної республіки". Але при цьому в українській історіографії досить поширеною виявилася думка про те, М.Грушевський був президентом УНР [22, с. 862; 27, с. 511]. В дійсності він був головою представницького органу влади. Саме через це ряд істориків називав Михайла Сергійовича президентом.

У державних утвореннях, які виникли в Україні протягом 1918 – 1920 рр., інститут президента держави юридично не був закріплений, ця посада була відсутня. В складних умовах Громадянської війни керівником Української держави, проголошеної П.Скоропадським, за українською історичною традицією, був гетьман, фактично наділений диктаторськими повноваженнями [21, с. 87]. Повноваження диктатора протягом 1919 – 1920 рр. мав також головний отаман військ УНР С.Петлюра [24, с. 400, 404]. Проект Конституції, розроблений "Правительственною Комісією" – "Основний державний закон Української Народньої Республіки" фактично передбачав президентську посаду

під назвою "Голови Держави", хоча його повноваження не були чітко визначені [21, с. 111].

Вперше спроба впровадження інституту президента у державотворчій практиці в Україні простежується в державних утвореннях, які виникли на західноукраїнських землях. Тут очевидно мав місце певний вплив європейських держав. У Західноукраїнській Народній Республіці діяв президент Української Національної Ради. Цю посаду обіймав відомий галицький політик, правник Є.Петрушевич [12; 29], якого іноді історики називають президентом ЗУНР. В дійсності він очолював представницький орган влади. Ускладнення військово-політичної ситуації на західноукраїнських землях обумовило наділення Є.Петрушевича диктаторськими повноваженнями.

Важливе місце в процесах державотворення в Україні посідала Карпато-Українська держава 1938 – 1939 рр. В умовах вторгнення угорських військ 14 березня 1939 р. було проголошено незалежний державний статус Карпатської України. В якості самостійної держави вона проіснувала дуже короткий час. На одному з засідань Сойму президентом цієї держави був обраний А.Волошин [2, с. 627]. Інститут президента Карпатської України не був зафіксований законодавчо, але конституційні акти цієї держави від 15 березня 1939 р. були підписані А.Волошиним як її президентом [26, с. 76].

Практика впровадження інституту президента мала місце в Українській Народній Республіці в екзилі. У 1948 р. Було започатковано посаду президента Української Національної Ради, який розглядався як президент УНР [12, с. 930, 931]. Останній президент УНР в екзилі М.Плав'юк у 1992 р. передав президентські клейноди першому президенту незалежної Української держави Л.Кравчуку, обраному на цю посаду 1 грудня 1999 р. [20]. Лише після обрання президента незалежної України повною мірою утвердився в нашій державі інститут президента, що було зафіксовано в Конституції 1996 р. [9, с. 44 – 51]. Але залишається відкритим і дискутується питання щодо повноважень Президента України [14]. Оптимальна для України модель

інституту президента визначиться з врахуванням аналізу здобутого історичного досвіду.

Література: 1. Андрусяк Т. Українська Національна Рада / Т.Андрусяк // Довідник з історії України (А – Я) / За заг. ред. І.Підкови, Р.Шуста. – 2-ге вид. доопр. і доповн. – К.: Генеза, 2002. – С. 930 – 931.; 2. Вегеш М. М., Віднянський С. В. Волошин Августин Іванович // Енциклопедія історії України. – Т. 1. / М.М.Вегеш, С.В.Віднянський. – К.: Наук. думка, 2003 – С. 626 – 627.; 3. Витвицький Степан // Довідник з історії України (А – Я) / За заг. ред. І.Підкови, Р.Шуста. – 2-ге вид. доопр. і доповн. – К.: Генеза, 2002. – С. 109.; 4. Вовк Ю. Інститут президента УНР в екзилі (1948 – 1992 рр.) / Ю.Вовк // Право України. – 2005. – № 8. – С. 131 – 137.; 5. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії / Т.Гунчак. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.: іл.; 6. Грушевський М. На порозі нової України: гадки і мрії / М.Грушевський // Твори у 50 томах. – Т. 4. – Кн. І. Суспільно-політичні твори (доба Української Центральної Ради березень 1917 – квітень 1918). – Львів: Світ, 2007. – С. 225 – 266. 7. Інститут президентства в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/president-history.html> – Назва з екрана.; 8. Конституційно-правові засади становлення української державності / В. Я. Тацій, Ю.М. Тодика, О.Г. Данильян та ін.; За ред. НАН України В. Я. Тація, акад. АПрН України Ю.М. Тодики. – Х.: Право, 2003. – 328 с.; 9. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Просвіта, 1996. – 80 с.; 10. Кушплір Д. Петрушевич Євген / Д.Кушплір // Довідник з історії України (А – Я) / За заг. ред. І.Підкови, Р.Шуста. – 2-ге вид. доопр. і доповн. – К.: Генеза, 2002. – С. 572.; 11. Литвин В. Україна: доба війн і революцій (1914 – 1920 рр.) / В.Литвин. – К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2003. – 488с.; 12. Литвин М.Р., Рубльов О.С. Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР) // Енциклопедія історії України. – Т. 3 / М.Р.Литвин, О.С.Рубльов. – К.: Наук. думка, 2005 – С. 298-299.; 13. Лівіцький Андрій Миколайович // Довідник з історії України (А – Я) / За заг. ред. І.Підкови, Р.Шуста. – 2-ге вид. доопр. і доповн. – К.: Генеза, 2002. – С. 445.; 14. Мацюк А. Прийняття нової Конституції 1996 року, її передумови й особливості та перспективи конституційної реформи / А.Мацюк // Віче. – 2013. – № 4 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3527/> – Назва з екрана.; 15. Павлишин О. Українська Національна Рада ЗУНР – ЗО УНР 1918 – 19

(УНРада) / О.Павлишин // Довідник з історії України (А – Я) / За заг. ред. І.Підкови, Р.Шуста. – 2-ге вид. доопр. і доповн. – К.: Генеза, 2002. – С. 928 – 930.; 16. Панова І.Ю. Голова державного центру УНР в екзилі: політико-правовий статус / І.Ю.Панова // Держава і право. – 2010. – Вип. 49. – С. 84-90.; 17. Політична історія України. XX століття: У 6 т. / Редкол.: І.Ф. Курас (голова) та ін. – Т. 2: Революція в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920) / В. Ф. Солдатенко (кер.), В.Ф. Верстюк. – 2003. – 488с.; 18. Політична історія України. XX століття: У 6 т. / Редкол.: І.Ф. Курас (голова) та ін. – Т. 5: Українці за межами УРСР (1918–1940). – Кевівник тому В.П. Трощинський. – К., 2003. – 720 с. 19. Політичний енциклопедичний словник / За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д.Бабкіна. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.; 20. Помер останній президент УНР у вигнанні Микола Плав'юк [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2012/03/10/76292/> – Назва з екрана.; 21. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія української конституції / А.Г.Слюсаренко, М.В.Томенко. – К.: Т-во "Знання" України, 1993. – 192 с.; 22. Старків І.М. Історико-правові витоки інституту президентства в Україні та світі / І.М.Старків // Форум права. Електронне наукове фахове видання. – 2012. – № 4. – С. 859 – 864. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12cimutc.pdf>; 23. Сухотеріна Л. Інститут президентства в Україні: деякі підсумки розвитку [Електронний ресурс] / Л.Сухотеріна. – Режим доступу: lib.chdu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/1/34.pdf – Назва з екрана.; 24. Україна: політична історія. XX – початок XXI ст. / Редрада: В.М.Литвин (голова) та ін.. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – 1028 с.; 25. Українська Центральна Рада: документи і матеріали у двох томах. – Т. 2 / Редрада: П.П.Толочко (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 1997. – 423 с.; 26. Усенко І.Б. Конституційні акти незалежної Карпатської України / І.Б.Усенко // Енциклопедія історії України. – Т. 5. – К.: Наук. думка, 2008 – С. 76.; 27. Шульгин О. Відновлення Української Держави 1917 – 1920 рр. / О.Шульгин // Енциклопедія Українознавства. Загальна частина. Перевидання в Україні. – К.: НАН України, Інститут української археографії, 1995. – Т. 2. – С. 498 – 512.; 28. Юридична енциклопедія: В 6 т. – Т. 5. / Редкол.: Ю.С.Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Українська енциклопедія, 2003. – 736 с.; 29. Яневський Д.Б. Конституційні акти Західноукраїнської Народної республіки / Д.Б.Яневський // Енциклопедія історії України. – Т. 5. – К.: Наук. думка, 2008 – С. 75-76.